

Překlad a úvodní studie
Lenka Karfíková

AURELIUS AUGUSTINUS

O pravém náboženství

O pravém náboženství

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.ivysehrad.cz
www.albatrosmedia.cz

Lenka Karfíková, Augustinus Aurelius
O pravém náboženství – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2026

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

Aurelius Augustinus
O pravém náboženství

AURELIUS AUGUSTINUS

O pravém náboženství

Přeložila, úvodní studii napsala
a poznámkami opatřila Lenka Karfíková

Vyšehrad

Tato publikace je výsledkem vědecké činnosti uvedené autorky a překladatelky
na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy
v rámci programu Cooperatio THEO
a vychází s jeho finanční podporou.

Odborně recenzoval doc. PhDr. Jiří Šubrt, PhD.

Translation, Study & Commentary © Prof. Lenka Karfíková, Dr. theol., 2026

ISBN tištěné verze 978-80-267-3342-3

ISBN e-knihy 978-80-267-3343-0 (1. zveřejnění, 2026) (ePDF)

ISBN e-knihy 978-80-267-3349-2 (1. zveřejnění, 2026) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-267-3350-8 (1. zveřejnění, 2026) (mobi)

Obsah

Pravé náboženství jako obrácení k jednotě ve světle pravdy (Úvod) / 11

Pravé náboženství / 17

Trojice Stvořitelka / 26

Plán spásy v čase / 29

Etické implikace pravého náboženství / 34

Polemika proti manichejcům / 38

Výstavba spisu / 48

O pravém náboženství

Aurelius Augustinus / 49

1. Nesoulad mezi filosofií a náboženstvím v antických školách / 51
2. Sokratova kritika modloslužby / 51
3. Křesťanství přesvědčilo lidi o tom, o čem je Platon přesvědčit nedokázal / 52
4. Platonikové by měli následovat Platona, který by se jistě stal křesťanem / 57
5. Na rozdíl od filosofů křesťané uchovávají soulad mezi naukou a náboženskými obřady / 58
6. Božská prozřetelnost užívá všech druhů lidí k růstu církve / 60
7. Víra se zakládá na biblických událostech a proroctvích, obrací se k božské Trojici / 62
8. Víra je předpokladem nahlédnutí, jemuž slouží i hereze / 64
9. Augustinův spis chce čelit především manichejské nauce / 65
10. Proč vznikají omyly ve věci náboženství a jak jim čelit / 67
11. Veškerý život pochází od Boha, zlo naopak táhne k nicotě / 69
12. Porušení a záchrana duše i těla / 71

13. Anděl, který padl pro svou sebelásku / 73
14. Hřích je dobrovolný / 74
15. Trest za hřích je příležitostí k nápravě / 76
16. Co přinesl příchod Božího Syna / 77
17. Starý i Nový zákon pocházejí od téhož Boha,
ačkoli mají různý obsah / 79
18. Bůh je dárce bytí, formy a uchování ve vlastním rodě / 81
19. Zkazit se může jen to, co je dobré,
nikoli však svrchovaně dobré / 83
20. Zlem není tělesná věc, ale nenáležitá touha po ní / 83
21. Duše způsobila marnost tělesných věcí / 86
22. Pomíjivost věcí neruší krásu celku / 87
23. Zlo není substance, ani neruší krásu veškerenstva / 88
24. Léčba duše na základě autority a rozumu / 89
25. Jaké autoritě lze důvěřovat, než člověk začne
hledat pravdu svým rozumem / 90
26. Šest věků starého a nového člověka / 92
27. Starý a nový člověk v dějinách celého lidstva / 94
28. Osvícení lidé v dobách starého člověka / 96
29. Jak rozum postupuje od viditelných věcí k neviditelným / 97
30. Zákon harmonie v tělesné oblasti / 98
31. Věčný zákon, podle něhož rozum vše posuzuje / 101
32. Stopa jednoty, nahlížené myslí, přítomná v tělesných věcech / 103
33. Lze říci, že tělesné věci jednotu jen předstírají?
Neklamou tělesné smysly, nýbrž duch, který je posuzuje / 105
34. Světlo pravdy, v němž vidíme jednotu / 106
35. Volno k myšlení / 108
36. Pravda jako dokonalá podobnost jednotě / 109
37. Úcta ke stvoření namísto ke Stvořiteli / 110
38. Modloslužba vlastním touhám / 112
39. Pravda přebývá ve vnitřním člověku / 114
40. Krása tělesných věcí je patrná v jejich celku / 115
41. Také trest za hřích přispívá ke kráse veškerenstva / 118
42. Číselná struktura tělesné slasti i vitálního pohybu / 120
43. Míra prostorových a časových rozpětí vyvýšená
nad místo i čas / 121

44. Duši stvořené od Boha a ve vztahu
k němu má všechno ostatní sloužit / 123
45. Sama tělesná slast i pýcha nás upomínají,
že je třeba je opustit / 125
46. Milovat druhého jako sám sebe / 127
47. Co znamená být nepřemožený / 129
48. Dokonalá spravedlnost / 133
49. Také zvědavost poukazuje k poznání pravdy / 133
50. Božská prozřetelnost sestupuje na naši úroveň / 136
51. Studium Písma jako lék duše zesláblé zvědavostí / 138
52. Zvědavost, pýcha i tělesná slast
mohou být upomínkou ctnosti / 139
53. Láska k prostředkům a láska k cílům / 140
54. Dobré a špatné užití přirozených darů / 141
55. K čemu se obrací úcta pravého náboženství
a co uctívat odmítá / 143

Bibliografie / 149

Prameny / 149

Literatura / 154

Zkratky periodik a edičních řad / 162

Ediční poznámka / 163

Jmenný rejstřík / 164

Věcný rejstřík / 167

Rejstřík citací a odkazů / 174

Pravé náboženství jako obrácení k jednotě ve světle pravdy (Úvod)

„V něm (pravém světle) vidíš ono Jedno, díky němuž soudíš, že cokoli jiného vidíš, je jedno, a přece nic, co vidíš jako proměnlivé, není totéž co ono.“¹

Pojednání *O pravém náboženství*, jedno z raných Augustinových děl, bývá pokládáno za jeho první soustavnější výklad o křesťanství, zároveň však za jakýsi pokus reagovat na antické představy o filosofii a náboženství, k jejichž podrobnější kritice se hipponský biskup dostane o čtvrt století později v obsáhlém výkladu *O Boží obci*.² Mnohé motivy skutečně tato díla spojují: vedle snahy o vyrovnání s antickou kulturou je to nepochybně důraz na dějinnou ekonomii Božího plánu spásy, který se v raném pojednání teprve rýsuje, nicméně již zde je to prvek pro křesťanství charakteristický.³

Latinský pojem *religio* („náboženství“), který nemá jasný předobraz v řečtině, promýšleli z Augustinovi známých antických autorů zejména Lucretius a Cicero, ovšem velmi různým způsobem.⁴ Zatímco Lucretius vidí v náboženství především prvek

¹ *De vera rel.* 34,64 (CCL 32, 229,44–46): *Per hanc [scil. lucem ueram] illud unum uides, quo iudicas unum esse, quidquid aliud uides, nec tamen hoc esse, quod illud est, quidquid mutabile uides.*

² Srv. G. Madec, *Le De civitate Dei comme De vera religione*, in: týž, *Petites études augustinienes*, Paris 1994, 189–213.

³ Srv. J. Pegon, BA 8, 485n.; J. Speigl, *Der Religionsbegriff Augustins*, in: R. Bäumer et alii (vyd.), *Synodus. Beiträge zur Konzilien- und allgemeinen Kirchengeschichte* (FS W. Brandmüller), Paderborn 1997, 29–60, zde 44–50.

⁴ Srv. J. Pegon, BA 8, 483; W. C. Smith, *The Meaning and End of Religion: A New Approach to the Religious Traditions of Mankind*, New York 1962, 21–23. K významu tohoto pojmu u Římanů srv. E. Feil, *Religio: Die Geschichte eines neuzeitlichen Grundbegriffs vom Frühchristentum bis zur Reformation*, Göttingen 1986, 39–49.

zotročující, od něhož je třeba se epikurejskou filosofií osvobodit,⁵ pro Cicera je naopak užitečné o náboženství přemýšlet a začlenit je do kosmické zbožnosti, jak ji tradovali platonikové a stoikové.⁶ Ve starokřesťanském úzu je výraz *religio* typický zejména v době plurality a rivality náboženských představ, od pátého století po Kristu s predominancí křesťanství v tomto významu mizí.⁷

Sousloví „pravé náboženství“ (*vera religio*) znali již Augustinovi apologetičtí předchůdci Tertullian, Minucius Felix či Lactantius,⁸ Augustin je však patrně jediný starokřesťanský autor, který užil výrazu *religio* v názvu svého spisu o křesťanství a promyslel jej systematicky.⁹ Jeho pokus se některým interpretům jeví nejasný až zmatený,¹⁰ jiní v něm vidí předstupeň k modernímu pojetí náboženství ve smyslu plurality náboženských tradic.¹¹ Augustin nenechává nikoho na pochybách, že *vera religio* je v jeho očích křesťanství, zároveň však upozorňuje, že „pravé náboženství“, které člověka „znovu spojuje“ s Bohem,¹² existovalo vždy, v jeho vlastní době je však na místě za ně pokládat křesťanství.¹³

⁵ Srv. Lucretius, *De rer. nat.* I,62n.; I,101. Samotný výraz *religio* („náboženství“) spojuje Lucretius s *religare* („připoutat“, „spojit“) ve významu zotročujícího pouta (*De rer. nat.* I,932 = IV,7: *religionum animum nodis exsolvere pergo*). Sám sice uvádí svou báseň chvalozpěvem na Venuši jako zosobněnou slast (srv. *De rer. nat.* I,1–49), avšak také láska jindy s Venuší spojovaná je v jeho očích nakonec spíše zotročující nemocí (*De rer. nat.* IV,1037–1148).

⁶ Cicero (*De nat. deor.* II,28,72; Plasberg – Ax 78,5–10) odvozuje výraz *religare* od *legere* a dává mu význam „vracet se v myšlenkách k něčemu“ (*diligenter retractare*). Srv. k tomu níže, str. 147, pozn. 385.

⁷ Srv. W. C. Smith, *The Meaning*, 24–32.

⁸ Tertullian, *Apol.* 24,2; 35,1; Minucius Felix, *Oct.* 1; 38; Lactantius, *Inst.* I, praef.; I,1; I,23; IV,28,1 aj. Srv. k tomu E. Feil, *Religio*, 50–75; J. Lössl, *Augustine on the True Religion: Reflections of Manichaeism* in „*De vera religione*“, in: J. van Oort (vyd.), *Augustine and Manichaean Christianity: Selected Papers from the First South African Conference on Augustine of Hippo, University of Pretoria, 24–26 April 2012*, Leiden – Boston 2013, 137–153, zde 150.

⁹ Srv. W. C. Smith, *The Meaning*, 28–31; E. Feil, *Religio*, 68n.; J. Speigl, *Der Religionsbegriff Augustins*, 44.

¹⁰ Srv. H. Dörries, *Das Verhältnis des Neuplatonischen und Christlichen in Augustins „De vera religione“*, in: *ZNW* 23, 1924, 64–102, zde 99n.

¹¹ W. C. Smith, *The Meaning*, 28n.; J. Lössl, *Augustine on the True Religion*, 152.

¹² Augustin spolu s dalšími autory předpokládá etymologickou souvislost výrazu *religio* („náboženství“) s *religare* („svázat“, „spojit“). Srv. *De vera rel.*

Hledání „pravého náboženství“ jistě navazuje na Augustinovu osobní zkušenost, vyličenou plasticky v jeho *Vyznáních*. Vychován v africkém křesťanství své zbožné matky, snažil se Augustin jako mladý rétor najít odpověď na své otázky po původu zla a uspořádání světa napřed v manicheismu, k němuž se jako „posluchač“ (tj. nikoli jako „vyvolený“ vázaný asketickými povinnostmi) hlásil po devět let.¹⁴ Odpovědi na své otázky zde sice nenašel, zato však našel síť kontaktů, která mu posléze pomohla etablovat se jako učitel rétoriky v Itálii, když se v Africe po Gratianových dekretch stal manicheismus riskantní.¹⁵ Zároveň sám k tomuto dualistickému

55,111 a pozn. 385 na str. 147. Srv. také *De vera rel.* 55,113. Podobně soudí Augustin již ve svém starším díle *O velikosti duše* 36,80 (CSEL 89, 230,2–4): „Neboť pravým náboženstvím se duše spojuje a díky smíření znovu svazuje se jediným Bohem, jemuž byla jakoby vyrvána hříchem.“ (*Est enim religio vera, qua se uni deo anima, unde se peccato velut abruperat, reconciliatione religat.*) Jinak ovšem v pojednání *O Boží obci* X,3 (CCL 47, 275,27–29), kde je výraz *religio* spojen s *religere* („znovu zvolit“). Obojí etymologii Augustin připomíná v *Retr.* I,13,9. Poněkud přitom posunuje význam Ciceronovy poznámky (*De nat. deor.* II, 28,72), která odvozuje *religere* (stejně jako *eligere*) od *legere* a dává mu význam „vracet se v myšlenkách k něčemu“ (*diligenter retractare*). Tuto Ciceronovu etymologii cituje také Lactantius (*Inst.* IV,28,3–6: CSEL 19, 389,3–17), který ji odmítá, protože nerozlišuje mezi náboženstvím a pověrrou. Srv. E. Feil, *Religio* 41; 72n.; J. Scheid, s. v. *Religion, Roman, terms relating to*, in: S. Hornblower – A. Spawforth (vyd.), *The Oxford Classical Dictionary*, Oxford 2003, 1307. K užití pojmu *religio* v Augustinových dílech z let 386–396 srv. J. Speigl, *Der Religionsbegriff Augustins*; k jeho významu J. Pegon, BA 8, 483n.

¹³ Srv. *De vera rel.* 10,19; *Retr.* I,13,3.

¹⁴ Srv. *De mor.* II,19,68; *Conf.* III,11,20; V,6,10. K Augustinovu manicheismu a manichejské nauce srv. P. Alfarić, *L'évolution intellectuelle de saint Augustin I. Du manichéisme au néoplatonisme*, Paris 1918, 65–225; F. Decret, *Aspects du manichéisme dans l'Afrique romaine. Les controverses de Fortunatus, Faustus et Felix avec saint Augustin*, Paris 1970, 27–38; 183–322. Základní údaje o manichejské teologii a organizační struktuře přináší dále kupř. H.-Ch. Puech, *Le manichéisme*, in: týž (vyd.), *Histoire des religions*, II, Paris 1972, 523–645; M. Tardieu, *Le manichéisme*, Paris 1981; S. N. C. Lieu, *Manichaeism in the Later Roman Empire and Medieval China: A Historical Survey*, Manchester, New Hampshire 1985, 1–153.

¹⁵ Srv. *Conf.* V,8,14; 10,18–19 a komentář J. Šubrtka k těmto místům (Aurelius Augustinus, *Vyznání*, I–IX, Praha 2019, 232n., pozn. 43; 238, pozn. 53; J. D. BeDuhn, *Augustine's Manichaean Dilemma I. Conversion and Apostasy, 373–388 C.E.*, Philadelphia 2010, 131–145.

náboženství přivedl i další přátele, včetně svého mecenáše Romaniana, jemuž je spis *O pravém náboženství* adresován.¹⁶

Hledání pravého náboženství přitom jak v Augustinově osobním příběhu, tak v jeho uvažování těsně souvisí s hledáním filosofickým. K etapám jeho cesty patří také četba Ciceronova *Hortensia*, dále představa o Bohu jako tělesném, snad částečně inspirovaná stoicismem,¹⁷ skeptická perioda pochybování o možnosti nalézt pravdu,¹⁸ a konečně četba „platonských knih“,¹⁹ která Augustinovi – spolu s platonizujícími kázáními milánského biskupa Ambrože²⁰ – umožnila najít intelektuální podobu křesťanství, k němuž se mohl obrátit a jemuž se rozhodl zasvětit svůj život. „Filosofie“ jako životní cesta přemýšlení, jak ji Augustin chápe (a jak ji chápali mnozí raně křesťanští autoři před ním),²¹ je vlastně

¹⁶ *De vera rel.* 7,12. K Romanianovi srv. *C. Acad.* I,1,3; II,2,3; *Conf.* VI,14,24 a komentář J. Šubrt k tomuto poslednímu místu (*Vyznání*, 294–296, pozn. 53). Na příbuzenský vztah mezi Augustinem a Romanianem ukazuje, že syn tohoto muže naznačuje vůči Augustinovi pokrevní pouto, srv. *Carmen Licentii* v Augustinově *Ep.* 26,3 (CSEL 34/1, 94): ... *quod sanguine tangimur uno*. K Romanianově mecenášství srv. F. della Corte, *Il mecenatismo di Romaniano*, in: *Maia* 38, 1986, 3–12; k jeho postavě srv. dále J. Pegon, BA 8, 11n.; M. A. McNamara, *Friendship in Saint Augustine*, Fribourg 1958, 78–83; A. Mandouze, *Prosopographie de l'Afrique Chrétienne (303–533)* I, Paris 1982, 994–997.

¹⁷ Srv. *Conf.* V,3,3; VII,5,7; VII,14,20. Viz k tomu Ch. Baguette, *Une période stoïcienne dans l'évolution de la pensée de saint Augustin*, in: *REAug* 16, 1970, 47–77. K rozšíření této představy srv. také C. W. Griffin – D. L. Paulsen, *Augustine and the Corporeality of God*, in: *HThR* 95, 2002, 97–118.

¹⁸ Srv. *De b. vita* 1,4; *Conf.* V,14,25. Viz P. Alfarić, *L'évolution intellectuelle*, 259–278; 321–358. Určitou obhajobu akademické skepse snad obsahoval i Cicero-nův *Hortensius* (srv. R. Holte, *Béatitude et sagesse. Saint Augustin et le problème de la fin de l'homme dans la philosophie ancienne*, Paris – Worcester 1962, 44). Představu Augustinova přímého příklonu k akademické skepsi nicméně někteří badatelé odmítají (srv. J. J. Mourant, *Augustine and the Academics*, in: *RechAug* 4, 1966, 67–96). Viz také J. Doignon, *État des questions relatives aux premiers Dialogues de saint Augustin*, in: C. Mayer – K. H. Chelius (vyd.), *International Symposium über den Stand der Augustinus-Forschung*, Würzburg 1989, 59–61.

¹⁹ *Conf.* VIII,2,3; *De b. vita* 1,4.

²⁰ Srv. *Conf.* V,14,24; P. Courcelle, *Recherches sur les Confessions de saint Augustin*, Paris 1968, 93–138; 311–382.

²¹ Srv. G. Bardy, „Philosophie“ et „philosophe“ dans le vocabulaire chrétien des premières siècles, in: *RAM* 25, 1949, 97–108.

forma náboženství. „Věříme a učíme..., že není něco jiného filosofie čili úsilí o moudrost a něco jiného náboženství,“ uvádí Augustin v našem spise,²² patrně k překvapení, ne-li pohoršení dnešních znalců filosofie i náboženství.

Své pojednání k tématu „pravého náboženství“ napsal Augustin podle vlastního svědectví po svém návratu z Itálie do Afriky, patrně jako poslední dílo před svým vysvěcením na kněze.²³ Spadá tedy do krátkého období (389–391), které prožil se svými přáteli na rodinném statku v Thagaste²⁴ a z něhož pochází také jeho první, protimanichejský výklad knihy *Genesis* (*De Genesi contra Manichaeos*)²⁵ a filosofický rozhovor *O učiteli*, věnovaný tématu řeči.²⁶ Do téže doby Augustin datuje také dokončení šesti knih *O musickém umění*, které započal již jako čekatel křtu v Itálii v rámci svého plánu příruček k jednotlivým svobodným uměním.²⁷ S odstupem pětatřiceti let Augustin jako biskup v Hippo Regius k pojednání *O pravém náboženství* ve svých *Retraktacích* (426–427) říká:

„Tehdy (tj. po návratu do Afriky) jsem napsal knihu *O pravém náboženství*, v níž jsem z mnoha hledisek a velmi obsírně pojednal o tom, že pravé náboženství má uctívat jediného pravého Boha, tj. Trojici Otce, Syna a Ducha svatého. Také (jsem zde ukázal), že z jeho velikého milosrdenství bylo lidem v časovém plánu spásy (*per temporalem dispensationem*) dopřáno křesťanské náboženství, které je pravým náboženstvím. Konečně (jsem popsal), jak a jakým životem se má člověk na toto uctívání Boha

²² *De vera rel.* 5,8 (CCL 32, 193,12–14): *Sic enim creditur et docetur ... non aliam esse philosophiam, id est sapientiae studium, et aliam religionem.*

²³ O svém návratu do Afriky se Augustin zmiňuje v *Retr.* I,10,1 a k dílu *De utilitate credendi*, které po *De vera rel.* bezprostředně následuje, uvádí (*Retr.* I,14,1: CCL 57, 41,1): „Již jako kněz v Hippo Regius jsem pak napsal...“ (*Iam uero apud Hipponem Regium presbyter scripsi...*)

²⁴ Srv. Possidius, *Vita Aug.* 3,1–2.

²⁵ *Retr.* I,10,1.

²⁶ *Retr.* I,12.

²⁷ *Retr.* I,6; I,11,1.

připravit. Na prvním místě se však tato kniha obrací proti manichejským dvěma přirozenostem.“²⁸

Z této poznámky můžeme soudit, že pojednání *O pravém náboženství* je věnováno zejména čtyřem tématům: božské Trojici, dějinné ekonomii spásy, etickým implikacím tohoto náboženství a protimanichejské polemice.²⁹ Nezmíněn přitom zůstává další okruh, který tvoří jakýsi rámec celého pojednání a který vyvolal diskuse o jeho možných novoplatonských zdrojích,³⁰ totiž polemika proti pohanské filosofii, zahrnutá patrně ve zmínce o „pravém“ náboženství. Již Augustinův přítel, životopisec a pořadatel jeho díla Possidius pokládal toto téma dokonce za nejdůležitější, a proto náš spis zařadil mezi Augustinovy prítipohanské polemiky.³¹ Vzhledem k tomu, že toto téma přichází v textu na pořad jako první, zastavme se napřed u něj, než se vrátíme k ostatním čtyřem.

²⁸ Retr. I,13,1 (CCL 57, 36,1–9): *Tunc etiam de uera religione librum scripsi, in quo multipliciter et copiosissime disputatur unum uerum deum, id est trinitatem patrem et filium et spiritum sanctum, religione uera colendum, et quanta misericordia eius per temporalem dispensationem concessa sit hominibus christiana religio, quae uera religio est, et ad eundem cultum dei quemadmodum sit homo quadam sua uita coaptandus. Maxime tamen contra duas naturas Manichaeorum liber hic loquitur.*

²⁹ Srv. N. Cipriani, *Introduzione*, in: Agostino, *De Vera Religione*, Brescia 2022, 5–50, zde 9.

³⁰ K obecně novoplatonskému zaměření Augustinova spisu srv. H. Dörries, *Das Verhältnis*. K předpokládaným ohlasům Porfyria srv. W. Theiler, *Porphyrios und Augustin*, Halle 1933; přetisk in: týž, *Forschungen zum Neuplatonismus*, Berlin 1966, 160–251; B. R. Voss, *Spuren von Porphyrios „De regressu animae“ bei Augustin*, „*De vera religione*“, in: *Museum Helveticum* 20, 1963, 237–239. N. Cipriani upozorňuje na Augustinovo neplotinovské ztotožnění prvního principu, tj. jednoty, s bytím (srv. *Ex* 3,14), které snad podporuje myšlenku porfyriovské inspirace (srv. Cipriani, *Introduzione*, 42). Srv. níže, str. 75, pozn. 105.

³¹ Srv. Possidius, *Indiculum*, vyd. A. Wilmart, *Librorum omnium et tractatum vel epistolarum sancti Augustini episcopi indiculum*, in: *Miscellanea Agostiniana: Testi e studi pubblicati a cura dell'Ordine Eremitano di S. Agostino nel XV centenario dalla morte del santo dottore*, II, Roma 1931, 161–208, zde 161. K Augustinově polemice proti pohanům v jiných jeho dílech srv. J. Pegon, BA 8, 466–468.

Pravé náboženství

Své úvahy „o pravém náboženství“ jako cestě ke zdařilému životu Augustin otvírá kritikou antických filosofů, kteří měli „protiřečící si školy, ale společné chrámy“, ³² tj. žili v jakési schizofrenii mezi filosofickými názory a náboženskou úctou. Augustin sice deklaruje, že se nechce zabývat otázkou, která z filosofických škol se více přiblížila pravdě, ³³ přesto nenechává čtenáře na pochybách, že jeho sympatie patří zejména Sokratovi a Platonovi. ³⁴ Ostatní školy zmiňuje jen velmi zběžně a s malou úctou. ³⁵

Týž obraz poskytuje později i genealogie antické filosofie v osmé knize *O Boží obci*. ³⁶ Podobně již ve svém prvním dochovaném díle, *Proti akademikům*, se Augustin netajil tím, že právě u platoniků doufá nalézt cestou rozumového zkoumání pravdu odpovídající křesťanské víře. ³⁷ V pojednání *O pravém náboženství* dokonce neváhá křesťanství prohlásit za úspěšnější podobu platonické ontologie rozlišující trvalá a neproměnná jsoucna od jejich pomíjivých obrazů. Pravým štěstím duše je přitom, jak se podle

³² *De vera rel.* 1,1.

³³ *De vera rel.* 1,1.

³⁴ *De vera rel.* 2,2–4,7.

³⁵ Srv. *De vera rel.* 49,96 patrně s narážkou na epikurejce a stoiky: „Někteří se ve svých toulavých myšlenkách probírají nekonečnými světy, jiní se domnívají, že Bůh nemůže být nic jiného než ohnivé těleso.“ Srv. k tomu níže, str. 134, pozn. 322. Referát o epikurejcích a stoicích přináší Augustin také v *De civ.* VIII,5; VIII,7.

³⁶ Srv. *De civ.* VIII,1–12. Viz k tomu L. Karfíková, *Platonismus bez démonů. Augustinova polemika proti Apuleiovi v „De civitate Dei“ VIII–IX*, in: táž, *Čas a řeč. Studie o Augustinovi, Řehořovi z Nyssy a Bernardovi Silvestris*, Praha 2007, 68–87, zde 68–72. Jak zde Augustin uvádí, s křesťanstvím platonismus sdílí zejména představu o netělesném Bohu, který v pravém smyslu „je“, o stvoření světa i netělesné nesmrtelné duše. U Platonových následovníků našel dokonce myšlenku Božího Slova v jeho vztahu k Otci (*Conf.* VII,9,13–14; VIII,2,3) čili „Otcovu mysl“ spojenou s Otcem jakýmsi středním členem (*De civ.* X,28–29). K Augustinovým referátům o Platonovi srv. také F. Novotný, *O Platónovi*, IV, Praha 1970, 276–301.

³⁷ Srv. *C. Acad.* III,20,43. Viz také *C. Acad.* III,17,37.

Augustinova přesvědčení Platon shoduje s křesťanstvím,³⁸ vymanit se ze zajetí pouhých obrazů a obrátit se k jejich věčnému základu:

„Pravdu nelze spatřit tělesnými očima, nýbrž jen čistou myslí, a duše, která se k ní přimkne, bude blažená a dokonalá. Nejvíce jí v tom brání život vydaný vášním a klamně obrazy smyslových věcí, které nám tento smyslový svět vtiskuje prostřednictvím těla a které dávají vznik nejrůznějším názorům a omylům. Proto je duši třeba uzdravit, aby mohla spatřit neproměnnou formu věcí, která trvá stále tímž způsobem, a krásu, která si je ze všech stran podobná, která není rozprostřená v místě ani proměnlivá v čase, nýbrž zůstává ze všech stran jedna a táž.“³⁹

V této terapii duše je podle Augustinova přesvědčení křesťanství úspěšnější než platonismus, protože zde nepoučuje lidský učitel omezený okruh svých intelektuálně založených žáků, ale sama božská moudrost vysílá člověka vpravdě božského, který zve aspoň k víře také ty, kdo intelektuálního náhledu zatím nejsou schopni.⁴⁰ Křesťanská terapie se tedy dělí do dvou kroků: důvěry

³⁸ *De vera rel.* 3,3. Pierre Hadot si proto ve vztahu k pojednání *O pravém náboženství* vypůjčuje Nietzscheův bonmot o křesťanství jako „platonismu pro lid“; srv. P. Hadot, *Qu'est-ce que la philosophie antique?*, Paris 1995, 377; F. Nietzsche, *Jenseits von Gut und Böse*, Leipzig 1886, s. v („Platonismus für's Volk“). Rovněž v *De doctr. christ.* II,28,43 Augustin uvádí, že pro velkou shodu obou pozic následovníci Platona pokládali Ježíše za čtenáře Platonových spisů.

³⁹ *De vera rel.* 3,3 (CCL 32, 188,7–189,17): ... *non corporeis oculis, sed pura mente ueritatem uideri, cui quaecumque anima inhaesisset, eam beatam fieri atque perfectam, ad quam percipiendam nihil magis impedire quam uitam libidinis deditam et falsas imagines rerum sensibilibus, quae nobis ab hoc sensibili mundo per corpus impressae uarias opiniones erroresque generarent; quamobrem sanandum esse animum ad intuendam incommutabilem rerum formam et eodem modo semper se habentem atque undique sui similem pulchritudinem nec distentam locis nec tempore uariatam, sed unum atque idem omni ex parte seruantes*. K transcendentní krásě srv. podobně Platon, *Symp.* 211a1–b5; Plotin, *Enn.* I,6(1),7,21–30. K rozpětí duše mezi smyslovým vnímáním, diskursivním uvažováním a intelektem srv. *Enn.* V,3(49),3.

⁴⁰ *De vera rel.* 3,3–4,7. K Augustinově pochopení křesťanství jako završení platonismu srv. G. Madec, „Si Plato uiveret...“ (*Augustin, „De vera religione“*, 3,3),